

addendum door Johan Apeldoorn bij het CMAG-onderzoek

Ik ben heel blij met dit rapport van CMAG. En met name omdat het rapport uitgebreid ingaat op de technische en natuurkundige aspecten van de elementen, die bij de energietransitie van belang zijn. Hoewel ik civieltechnisch ingenieur ben, is deze uitleg voor mij erg belangrijk geweest. Na grondige lezing van het rapport heb ik nu veel meer inzicht in de werking van de technieken en de onderlinge samenhang. Ik acht mij nu beter in staat om zelfstandig een oordeel over de diverse energie-opties te maken. Ik zie dan ook uit naar de hopenlijk verdere samenwerking met CMAG in het tweede-fase onderzoek.

Sommige mensen vinden dat we de technische aspecten maar aan de specialisten moeten overlaten, en ons moeten informeren op hoofdlijnen. Hier ben ik het pertinent mee oneens. De energietransitie is een technisch complexe en langdurige exercitie, die voor de bewoners ingrijpende gevolgen heeft op financieel, juridisch, bestuurlijk, milieutechnisch en ecologisch gebied. Zonder degelijke informatie over de energietechnieken, kunnen de bewoners geen afgewogen oordeel vormen over eventueel gepresenteerde oplossingen. Laat staan dat zij zelf met een alternatieve oplossing kunnen komen. Aan de andere kant mogen we niet verwachten dat iedere bewoner zich in de technieken verdiept. Maar wie deze interesse wel heeft, moet toegang hebben tot zulke informatie, die dan wel publieksvriendelijk geformuleerd moet zijn. Dit CMAG-rapport is hiervan een mooi voorbeeld. Ik zelf zie het als mijn taak om de medebewoners en mijn collega's van het team Energierijk Moerwijk bij te staan als technisch vertaler naar het maken van een verantwoorde keuze voor een bepaalde vorm van de energietransitie. Dit uiteraard samen met CMAG.

Om het grote belang te illustreren van een eigen oordeel van de bewoners van Moerwijk, belicht ik een aantal van mijn zienswijzen op de rol van de overheid en de gemeente Den Haag in het bijzonder.

de expertise van de gemeente

Circa vijftig jaar geleden zouden de burgers bij een grote technische omschakeling de overheid met een gerust hart zijn ding laten doen. Dat lukte ook prima met het Deltaplan in de jaren vijftig en de overschakeling op aardgas. Echter, sinds de privatisering van de negentiger jaren, en de daaropvolgende afslanking (of uitkleding) van de overheid, en het grootschalig afstoten van taken naar het bedrijfsleven, kan de gemeentelijke overheid zo'n complexe taak als de energietransitie helemaal niet meer aan. Ze hebben de kennis en de mankracht niet meer. Uit noodzaak beperkt de gemeente zich bij dit project dus uitsluitend tot de regietaak en die van producer. Maar voor elke vraag en elke te nemen beslissing moeten zij zich verlaten op ingehuurde advies- en communicatiebureaus. Deze eigen onwetendheid en hun besef hiervan leidt tot een bepaalde angstreactie. Dat uit zich in het feit dat zij de buitenwereld niet willen informeren over de weg die zij volgen naar hun (tussentijdse) beslissingen. Verder kunnen zij dus geen zelfstandige afwegingen maken en zijn dus vatbaar voor de belangen van hun partners zoals het bedrijfsleven en andere wellicht beter toegeruste overheden. Als bewoners kunnen we het ons dus helemaal niet permitteren om achterover te leunen.

de Leiding door het Midden

Voor de overheid is het een hele makkelijke oplossing om voor de warmtevraag van Den Haag gebruik te maken van heetwaterleidingen, die restwarmte van de Rotterdamse haven naar de stad transporteren. In die optie zijn door de overheid al ettelijke miljoenen geïnvesteerd en de beoogde leiding naar Leiden heeft als project al ettelijke miljoenen aan schadeclaims aan haar broek. Kortom, die leidingen zijn voor de overheid nogal risicovol. Stoppen en alle reeds gedane investeringen voor lief nemen, of toch maar doorgaan omdat het zo zonde is van al die gedane investeringen. Daar komt nog bij dat diezelfde overheid de door de industrie te leveren warmte al heeft schoongewassen. Zij heeft officieel het keurmerk 0-CO2 gekregen. Voor de bewoners is er een grote kans, dat zij uiteindelijk opdraaien voor de financiële risico's. En dat voor een oplossing die niet CO2-vrij is.

LT en HT (lage- en hoge-temperatuurverwarming)

Een van de kansrijke opties voor ruimteverwarming is het aansluiten van de woningen op een buizenstelsel dat warm water levert. Kiezen voor een lage temperatuur (LT, tot 50 graad Celsius) vraagt minder energie en is makkelijker via duurzame bronnen te leveren, dit in tegenstelling tot een hoge temperatuur (HT, 80 graden en hoger). Bij LT-systemen is het wel nodig, dat de woningen goed zijn geïsoleerd -minstens B-label-, en dat het huidige verwarmingssysteem wordt aangepast. Bij HT-systemen zijn die aanpassingen niet nodig. Bij HT kan je het externe buizenstelsel direct aansluiten op het bestaande verwarmingsbuizenstelsel van de woning, en klaar is kees. Voor woningbouwcorporaties is een keuze voor een HT-warmtenet dus aantrekkelijk, omdat zij daarbij nauwelijks in de woningen hoeven te investeren. Een Leiding door het Midden -zijnde een HTwarmtenet- is voor hen dus een aantrekkelijke optie. Hier kan dus een situatie ontstaan, dat twee belangrijke partijen (de overheid en de corporaties) uit eigenbelang voor de Leiding door het Midden kiezen, en daarbij de belangen van de huurders uit het oog verliezen.

grootschalige of kleinschalige warmtenetten

Hoewel ik bedenkingen heb bij de Leiding door het Midden, wil ik het niet op voorhand uitsluiten als mogelijke optie. Er is dan wel sprake van grootschalige warmteaanvoer. Als je dit dan ook nog combineert met aansluiting op grootschalige warmtenetten op de schaal van bijvoorbeeld een stadsdeel, is er voor de bewoners waarschijnlijk nauwelijks of geen gelegenheid om bijvoorbeeld via energiecoöperaties deel te nemen in en mede-eigenaar te worden van zo'n project. Je moet het dan allemaal maar over je heen laten komen. De Leiding door het Midden kan echter ook verbonden worden met een groter aantal kleine warmtenetten op wijk- of buurt-niveau. Op deze schaal is deelneming via energiecoöperaties van de bewoners veel eerder een levensvatbare optie. Die kleinere sub-warmtenetten kunnen natuurlijk intelligent aan elkaar gekoppeld worden, en zo elkaars tekorten en/of overschotten over nemen.

kleinschalige warmtenetten met eigen warmte-koude-opslag WKO

Kleinschalige warmtenetten van energiecoöperaties op bijvoorbeeld buurtniveau kan je ook koppelen aan WKO in de bodem. In de naoorlogse wijken is er een overvloed aan platte of licht hellende daken en ruime binnentuinen tussen de flatblokken. In de zomer kan op deze daken een overvloed aan warmte worden gewonnen en in de bodem opgeslagen. In de winter wordt die warmte aan de bodem onttrokken om daarmee de woningen te verwarmen. Voor wat betreft warmte zijn die buurten dan nagenoeg zelfvoorzienend. Bij deze optie moet

er natuurlijk heel veel worden georganiseerd, uitgelegd, afgesproken, in contracten vastgelegd en geboekhoud. Het heeft wel het voordeel, dat de bewoners participeren en betrokkenheid en verantwoordelijkheid als mede-eigenaren kunnen nemen.

geen collectieve oplossingen

Collectieve oplossingen zijn in het algemeen goedkoper en veelal technisch noodzakelijk. Maar de technieken ontwikkelen zich zo snel, dat dat het op zeker moment kosteneffectief zou kunnen worden om per woning of flat alle voorzieningen voor bijvoorbeeld duurzame warmte in of bij de woning te realiseren. Voor de huurders geldt dan dat zij en de verhuurder er gezamenlijk uit moeten zien te komen. De verhuurder heeft hier wel een sterkere positie. De vraag is dan of de lusten en lasten op een faire manier door beide partijen worden gedeeld.

huurders versus eigenaar-bewoners

Het zal de lezer zijn opgevallen, dat ik veel aandacht schenk aan de positie van de huurders, met name die bij de woningbouwcorporaties. Dit heeft een heel duidelijke reden.

Eigenaar-bewoners zijn per definitie zelf -of via een VVE- volledig verantwoordelijk voor de realisatie van duurzame warmte. Ze moeten het zelf betalen en krijgen ook de eventuele subsidies. Zij hebben zowel de lusten als de lasten. Er is dus geen verdelingsprobleem tussen die twee bij hen.

Bij huurders speelt dat probleem wel. De verhuurder krijgt voor de verduurzaming de subsidies en betaalt de rekeningen voor de verduurzaming, en berekent die vervolgens door in de huur. Het is maar de vraag of er een heldere financiële verantwoording komt van de gehele verduurzamingsoperatie. In ieder geval zou de subsidiegever dit moeten afdwingen bij de verhuurder. Zowiezo is de kans klein, dat de huurder een *fair deal* krijgt. Hier moet veel aandacht voor zijn. Des te meer de huurder mede-eigenaar van de verduurzaming kan zijn, der groter is de kans op zo'n *fair deal*.

Ik sluit af met te verklaren waarom ik in deze appendix zo diep in ga op strategische en tactische aspecten van de energietransitie. Moerwijk is een van de drie wijken waarvoor Duurzaam Den Haag DDH zich heeft vastgelegd om die minstens tien jaar te begeleiden bij de energietransitie en de verduurzaming en de vergroening van de wijk in het algemeen. Dit project heet Nieuwe Energie en Groen in de Buurt. Onderdeel van dit project is, dat DDH Moerwijk helpt om een Buurtplan voor de wijk op te stellen. Met dit plan geeft de wijk een eigen visie op de uiteindelijke vorm van de EnergieTransitie in hun (onze) eigen wijk. De samenwerking tussen Moerwijk en DDH heeft vorm gekregen in het team Energierijk Moerwijk. Dit bestaat uit een aantal actieve wijkbewoners en een aantal mensen van DDH. Als wijk hebben we best mazzel met deze samenwerking en hulp van DDH, waarvoor mijn dank. Maar dit geeft ons wel een grote verantwoordelijkheid. Gelukkig worden we hierbij niet alleen bijgestaan door DDH, maar kunnen we ook twee professionele onderzoeken inzetten. Dit eerste-fase onderzoek van CMAG is het eerste van deze twee onderzoeken. Als actieve bewoners zullen we nog flink aan de bak moeten. Ten eerste om het Buurtplan op te stellen en ten tweede om al tijdens de opstelling en ook daarna de rest van de wijk te informeren, te raadplegen en te betrekken bij het gekozen oplossingsvoorstel. Ik hoop van harte dat dit rapport en mijn appendix hieraan kunnen bijdragen.

Johan Apeldoorn
teamlid Energierijk Moerwijk.

ma 6 april 2020, Den Haag